

Društveni uzroci i posljedice ekonomske migracije: primjer Hrvatske

Šimić, Tomislava

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:575916>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET**

Pravni studij

Tomislava Šimić

**DRUŠTVENI UZROCI I POSLJEDICE EKONOMSKE
IMIGRACIJE: PRIMJER HRVATSKE**

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Dario Čepo

Zagreb, rujan 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Tomislava Šimić, punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

(Tomislava Šimić, v.r.)

Sadržaj

SAŽETAK.....	1
ABSTRACT	2
1. UVOD	3
2. OPĆENITO O MIGRACIJAMA	4
2.1. Definicija	4
2.2. Tipologija migracija.....	4
2.3. Teorije o migracijama	6
2.3.1. <i>Neoklasična ekonomija</i>	7
2.3.2. <i>Teorija segmentiranog tržišta rada</i>	8
2.3.3. <i>Teorija svjetskog sistema</i>	9
3. POVIJESNI PREGLED MIGRACIJA U REPUBLICI HRVATSKOJ	10
3.1. Emigracije iz Republike Hrvatske	10
3.2. Imigracije u Republiku Hrvatsku	11
4. UZROCI MIGRACIJA RADNE SNAGE U EU S OSVRTOM NA REPUBLIKU HRVATSKU	12
4.1. Schengenski sporazum	12
4.2. Pravo EU-a	13
4.2.1. <i>Pravni izvori EU-a</i>	14
5. ZAKONODAVNO UREĐENJE MIGRANTSKOG RADA U REPUBLICI HRVATSKOJ - DRŽAVLJANI TREĆIH DRŽAVA.....	16
5.1. Migracijska politika Republike Hrvatske.....	16
5.2. Hrvatski zakonodavni okvir.....	17
5.3. Stranci na tržištu rada.....	18
5.4. Postupak zapošljavanja radne snage putem Agencije za privremeno zapošljavanje	20
6. POSLJEDICE MIGRACIJA RADNE SNAGE U EU S OSVRTOM NA REPUBLIKU HRVATSKU	22
6.1. Primjer pozitivnog utjecaja ekonomskih imigracija u RH	22
6.2. Negativne posljedice ekonomskih imigracija u RH.....	23
7. ZAKLJUČAK	25
LITERATURA.....	26

SAŽETAK

Pitanje migracija zasigurno predstavlja jednu od najaktualnijih tema današnjice jer itekako ostavlja traga kako na društvo porijekla tako i na društvo zemlje primateljica migranta. Stoga u ovome radu najprije objašnjavamo pojam migracija, navodimo tipologije migracija pri čemu ističemo različite motive koji su glavni pokretači seobe pojedinaca i grupe te dajemo kratak pregled teorija migracija. Budući da su uže područje ovoga rada ekonomske imigracije u Republiku Hrvatsku, prikazat ćemo i povijesni razvoj migracija u Hrvatskoj te navesti uzroke i posljedice tih imigracija na hrvatsko društvo. Zaključno, istaknut ćemo koje zakonske obveze je s obzirom na pitanje migracija Hrvatska preuzela kao punopravna članica EU-a te ćemo se baviti pitanjem implementacije i učinkovitost zakonskih okvira kako bi se osigurala uspješna integracija migranata u hrvatsko društvo, odnosno zajamčila njihova temeljna ljudska prava i slobode.

Ključne riječi: ekonomske imigracije, Hrvatska, pravo EU-a, integracija

ABSTRACT

The issue of migration is certainly one of the most relevant topics today, as it leaves its mark both on the society of origin and on the society of the migrant's receiving country. Therefore, in this thesis we first explain the concept of migration, list various typologies of migration, highlight the various motives that are the main drivers of migration of individuals and groups, and provide a brief overview of migration theories. Since the main focus of this thesis is economic immigration to the Republic of Croatia, we also discuss the history and development of migration in Croatia and state the causes and consequences of these immigrations on the Croatian society. In conclusion, the thesis highlights the legal commitments that Croatia has undertaken as a full member of the EU with regard to the issue of migration, and deals with the issue of implementation and effectiveness of the existing legal framework in order to ensure the successful integration of migrants into Croatian society, i.e. to guarantee their fundamental human rights and freedoms.

Keywords: *economic immigration, Croatia, EU law, integration*

1. UVOD

Pojam migracija dosta je složen i nije ga lako definirati, posebno njegov uzročno-posljedični aspekt, stoga ne čudi što u literaturi ne postoji jedinstvena definicija tog pojma. No ono što svakako znamo o fenomenu migracija ili mehaničkom kretanju stanovništva (emigracija i imigracija) jest da je, uz prirodni prirast stanovništva, glavni pokazatelj broja stanovnika na određenom području i potencijalne količine rada. Mnoge zemlje su, zahvaljujući migracijama stanovništva, pretvorene u multietnička društva. Karakter migracija mijenjao se kroz povijest, od prvih civilizacija kada su pojedinci, obitelji, grupe ljudi napuštali svoje domove u matičnoj zemlji u nadi da će pronaći bolje, kvalitetnije i sigurnije uvjete života, uživati veću slobodu i zaštitu.

Zahvaljujući migracijama u 21. stoljeću imamo raznoliko svjetsko stanovništvo u pogledu njegove etničke, vjerske, nacionalne i rasne pripadnosti. Možemo reći da su migracije, odnosno cjelokupni sustav migracijskog prava kojemu je u fokusu reguliranje prekograničnog kretanja ljudi, jedan od složenijih dijelova međunarodnog sustava. Ljudi su prisiljeni mijenjati mjesto svog prebivališta zbog utjecaja raznih čimbenika koji mogu biti socijalne, ekonomske, kulturne, političke, zdravstvene i sigurnosne prirode. Jedan od uzroka koji pridonosi današnjem porastu kretanja ljudi je kombinacija potisnih i privlačnih čimbenika (eng. *push and pull*). Potisni čimbenici, kao što su primjerice nezaposlenost, nepovoljna gospodarska situacija, vjerska diskriminacija, prirodne katastrofe, politička diskriminacija doprinose tomu da određena osoba napusti svoju zemlju porijekla, dok s druge strane imamo privlačne čimbenike (npr. bolji uvjeti života, bolja mogućnost zaposlenja, veća zarada, ovisnost o članovima obitelji, profesionalno napredovanje) koji privlače migrante prema određenoj zemlji (Skupnjak Kapić, 2014).

Većina zemalja srednje Europe uključujući i Republiku Hrvatsku bile su socijalističke tvorevine koje su, nakon rušenja komunističkih režima, nastojale postati punopravne članice Europske Unije. Sve nove članice prihvatile su vrijednosti, demokraciju i zaštitu koju Europska Unija pruža, ali su se morale suočiti i s posljedicama globalizacije, demografskih promjena i transformacija unutar društva. Republika Hrvatska kao punopravna članica Europske Unije istodobno je emigracijska, imigracijska i tranzitna država.

U ovome se radu fokusiramo na pitanja koja se tiču uzroka ekonomske imigracije, kao i posljedica ekonomske imigracije u Hrvatskoj. Kako bismo prikazali stanje migracijske politike te domaće i međunarodne pravne izvore kojima se uređuju prava i dužnosti stranaca koji se u Republici Hrvatskoj nalaze na legalnom boravku i radu, nužno je najprije općenito pristupiti temi migracija. Stoga u ovome radu polazimo upravo od definicije migracija. Navest ćemo najznačajnije definicije koje nalazimo u literaturi te ćemo već na ovom prvom koraku utvrditi da ne postoji konsenzus oko jedinstvene definicije. Slijedi rasprava o tipologiji migracija oko koje također ne postoji konsenzus, no navest ćemo najznačajnije podjele i kriterije koji se pri tome koriste. Uz definiciju i tipologiju dat ćemo i kratak pregled najznačajnijih teorija o migracijama. Nakon općeg dijela fokusirat ćemo se na uže područje ovoga rada, a to su društveni uzroci i posljedice ekonomske imigracije, na primjeru Hrvatske. Polazimo od povijesnog pregleda migracija u Hrvatskoj te objašnjavamo razloge kako emigriranja iz tako i imigriranja u Hrvatsku u prošlosti i sadašnjosti. Istaknut ćemo i nacionalne strategije

upravljanja migracijama te migracijskih režima, kao i objasniti zakonodavno uređenje migrantskog rada u RH. Uz uzroke, navest ćemo i pozitivne i negativne posljedice ekonomskih imigracija na hrvatsko društvo.

2. OPĆENITO O MIGRACIJAMA

2.1. Definicija

Prilikom proučavanja i opisivanja neke pojave prvi korak podrazumijeva definiranje te pojave, a upravo taj se korak čini izazovnim u slučaju migracija. Naime, čitajući dosadašnju literaturu o migracijama dolazimo do zaključka da pojam migracija i njegov uzročno–posljedični kompleks nije lako definirati te da ne postoji konsenzus oko precizne, odnosno jedinstvene i općeprihvaćene definicije migracija. Ovdje ćemo kronološki navesti samo neke definicije koje nalazimo u literaturi, a koje su, prije svega, vezane uz promjenu fizičkog prostora ili promjenu prebivališta nekog čovjeka ili grupe. Tako Mesić (2002: 244-247), navodi tri temeljne skupine definicija:

1. Opće definicije

Primjer takve definicije nalazimo kod Bakera (1960, citirano u Mesić, 2002) koji migraciju definira kao čin seljenja iz jedne prostorne jedinice u drugu, dok Hoffmann Nowotny (1970) migraciju vidi kao svaki prelazak osoba na drugo mjesto, a za Wagnera (1989) je migracija svaka promjena glavnog boravišta neke osobe. Wagnerova definicija najviše je povezana s geografskim poimanjem migracija jer primat stavlja na kretanje stanovništva u nekom fizičkom prostoru, a za cilj ima trajnost novog boravišta.

2. Mješovite definicije

Mješovita definicija povezuje migracije s nekom njihovom posebnom odrednicom, a može uključivati i sociološku odrednicu, što podrazumijeva prelazak u drugo društvo ili drugu sociokulturnu sredinu. Tako, primjerice, Eisenstadt (1954) migracije definira kao fizički prijelaz nekog pojedinca ili grupe iz jednog društva u drugo.

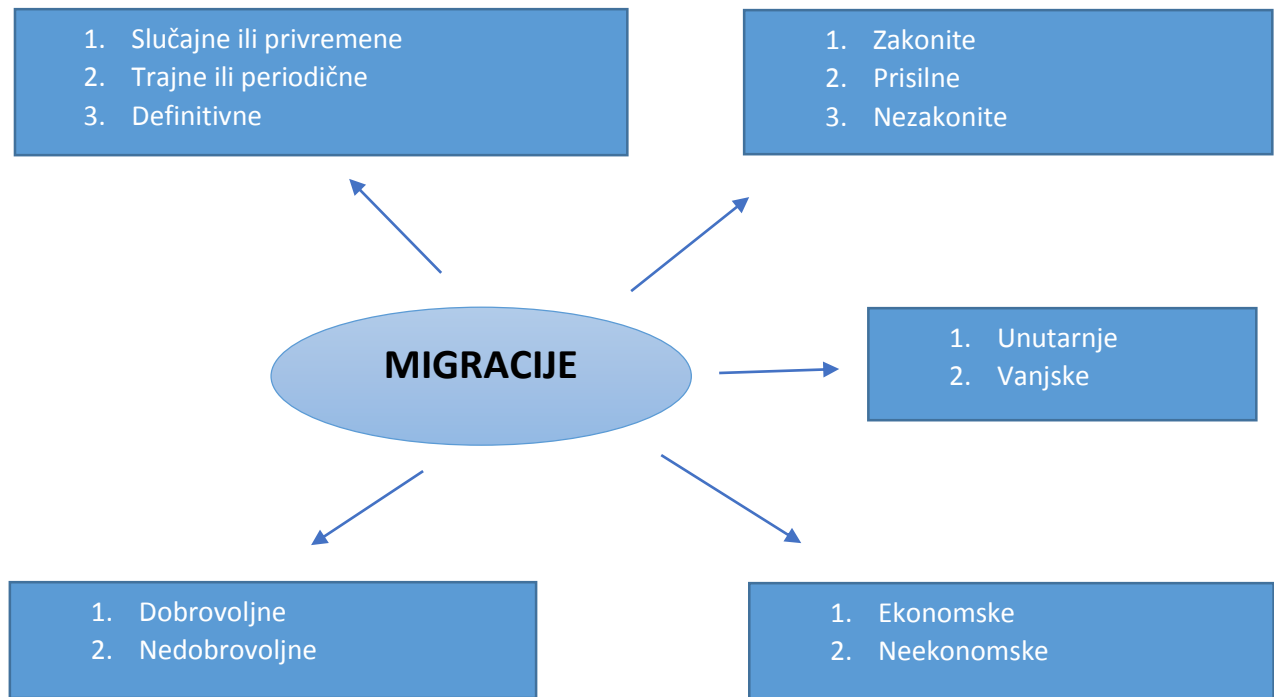
3. Rječničke ili enciklopedijske definicije

Primjere takvih definicija preuzeli smo iz rječnika *New Webster Dictionary* prema kojoj je migracija „akt ili neki slučaj preseljenja iz jedne zemlje, regije ili mjesta u drugu ili iz jednog područja u drugo u potrazi za radom“ i iz rječnika *Dictionary of Sociology* (Fairchild, 1976) prema kojoj je migracija „oblik populacijskog kretanja, radi se o planiranom kretanju do zacrtane destinacije, pojedinca ili grupe, s obzirom na vlastito zemljopisno znanje i inteligenciju kojom raspolažu, sudionici su svjesni svih blagodati koje nudi prava destinacija, od boljih ekonomskih uvjeta života do sigurnosti i zaštite“.

2.2. Tipologija migracija

Još jedna domena unutar koje se teško dolazi do konsenzusa jest domena tipologije migracija. Tome, dakako, pridonosi i složenost samog pojma migracija. Ljudi mijenjaju mjesto svog prebivališta zbog raznih čimbenika, koji su različite prirode i možemo reći da ne postoji

područje ljudske aktivnosti na koje suvremene migracije ne ostavljaju trag bilo posrednim ili neposrednim učinkom. Unatoč globalnom karakteru koji migracija ima, postoje različite klasifikacije, kao i različiti kriteriji koji se pri tome koriste. Neki od tih kriterija su voljni čin, državna granica, uzrok, trajanje, volumen, itd. (Mesić, 2002: 251).

Dijagram 1. Prikaz tipologije migracija
(Izvor: autorica)

Dijagram 1 je vizualni prikaz različitih podjela migracija koje nalazimo u literaturi, stoga ćemo u nastavku rada objasniti prikazane podjele kao i kriterije koji su se pri tome koristili.

Kada je u pitanju voljni čin govorimo o dobrovoljnim i nedobrovoljnim migracijama. Ova podjela čini nam se dosta jasna, izričita, lako primjenjiva, ali u ovo suvremeno doba teško je odrediti kada pojedinac slobodno donosi odluku (je li tome pridonosi nizak standard ili nezaposlenost), a kada je prisiljen (primjerice u slučaju totalitarnog ili autokratskog režima) promijeniti mjesto svog prebivališta, odnosno zemlju porijekla (Wrong, 1956). Neki autori nedobrovoljne migracije još nazivaju i prisilnim migracijama (Du Toit, 1975). Na prisilne migracije migranti ne mogu utjecati, ograničena je mogućnost njihova odlučivanja. Prema nekim autorima (npr. Petersen, 1969: 293-294) imamo različite stupnjeve prisile. Kod nižeg stupnja prisile osoba ipak ima neku mogućnost odlučivanja, dok kod viših stupnjeva ne postoji mogućnost izbora, ljudi su pod izravnom prijetnjom prisiljeni na migriranje.

Migracijska politika Republike Hrvatske u razdoblju tijekom 2007./2008. godine podijelila je međunarodne migracije u tri oblika:

a) zakonite ili slobodne migracije pojedinaca koji po vlastitoj volji i u okviru postojećih zakona mijenjaju državu svog prebivališta ili boravišta;

b) prisilne migracije, odnosno kad ljudi bježe, ili kao pojedinci u strahu ispred progona ili masovno zbog straha pred kršenjem ljudskih prava ili humanitarnog prava te drugih okolnosti koje su prouzrokovane različitim konfliktima ili katastrofama;

c) nezakonite migracije koje uključuju nedopuštene prelaskе granica te nedopušteni ulazak odnosno boravak u drugoj državi. Ilegalne (nezakonite) migracije posebno su važne za nacionalnu i međunarodnu sigurnost. Za razliku od zakonitih migracija, one su u sukobu sa zakonodavnim uređenjem države porijekla, tranzita i odredišta te smatramo da predstavljaju prijetnju za cjelokupno društvo s obzirom na sigurnost i opstanak pojedinca, države i međunarodnog poretka jer migranti dolaze na europsko tlo zahvaljujućim kriminalnim aktivnostima (npr. trgovina ljudima, krijumčarenje i sl.).

Nadalje, postoji podjela na ekonomske i neekonomske migracije koje su karakteristične za moderno doba, a kod kojih je često ekonomski uzrok isprepleten s neekonomskim uzrocima, kao što su vjerski, politički ili uzroci vezani uz profesiju (Mesić, 2002: 251). Kako se čini, i danas bismo mogli potvrditi Mesićevu (2002) tvrdnju da su ekonomske migracije globalno najzastupljenije i da najveći broj ljudi imigrira zbog rada i pronalaska radnog mjesta.

Prema podjeli koja kao kriterij uzima državnu granicu razlikujemo vanjske i unutarnje migracije. Takva podjela koristi se od trenutka uspostave, tj. kontrole državne granice, a smatra se i najpouzdanijom podjelom jer ne stvara nedoumice.

S obzirom na kriterij trajanja, odnosno planirani boravak migranta u inozemstvu razlikujemo slučajne ili privremene te trajne ili periodične, definitivne migracije (E. Kant, 1962). Migracije još mogu biti pojedinačne ili grupne.

2.3. Teorije o migracijama

Teško da svjetske migracijske tokove, njihove uzroke, moguće scenarije kratkoročnih i dugoročnih posljedica, uopće možemo shvatiti bez uvida u teorije o migracijama. Migracije su multidisciplinarni fenomen, stoga istraživači i teoretičari raznih društvenih i humanističkih disciplina pristupaju migracijama iz dviju perspektiva:

(a) makro perspektive (eng. *top-down*), koja za cilj ima imigracijsku politiku i tržišne sile

(b) mikro perspektive (eng. *bottom-up*), unutar koje se primat stavlja na iskustva migranata i njihove obitelji (Brettel i Hollifield, 2008: 2).

Ljudske migracije ostavljaju pečat i dovode do socijalnih, ekonomskih i kulturnih posljedica, kako u zemlji porijekla tako i u zemlji primitka migranta. Zagovornici *push-pull* teorije kreiraju listu „potisnih“ čimbenika (Bogue, 1955: 488):

- 1) nepovoljna privredna situacija;
- 2) nezaposlenost;
- 3) politička ili vjerska diskriminacija;

- 4) loši uvjeti osobnog razvitka;
- 5) prirodne katastrofe;

te listu „privlačnih“ čimbenika:

- 1) bolja mogućnost zaposlenja;
- 2) veća zarada i bolji ukupni životni uvjeti;
- 3) ovisnost o članovima obitelji, te željama i potrebama priključenja;
- 4) povoljniji uvjeti za profesionalno napredovanje i razvoj;
- 5) privlačnost novih i atraktivnih destinacija (klasifikacija potiskivanja i privlačenja).

Za razliku od Boguea, Clarke (1972) na listi potisnih čimbenika navodi:

- 1) vojna obveza;
- 2) zdravstvena zaštita;
- 3) nepostojanje braka;
- 4) socijalno odbacivanje;
- 5) zatvor, politička, rasna i vjerska opsesija.

Tzv. privlačni čimbenici izbora odredišta su:

- 1) ponuda zaposlenja;
- 2) fizička privlačnost sredine i okoliša;
- 3) prisutnost rođaka i prijatelja;
- 4) posebna pomoć (novčana);
- 5) razne socijalne pogodnosti (Sinha i Atallah, 1987: 76-79).

Ova teorija u središte stavlja ekonomskog čovjeka, koji nastoji svojom voljom i snagom maksimizirati realnu zaradu, njegovo ponašanje je vođeno kriterijima zadovoljstva i korisnosti, tj. privatni interes pojedinca se poklapa s općim interesima.

Najpoznatiji autor teorije potiskivanja-privlačenja je Everett S. Lee. Zahvaljujući njemu osnovni model potiskivanja i privlačenja je osvježen uvođenjem interventnih prepreka (država, tradicija). Lee (1969) sugerira da se na migracije gleda u okviru ključnih čimbenika koji su povezani s:

- a) područjem podrijetla,
- b) područjem destinacije,
- c) intervenirajućim poteškoćama i
- d) osobnim faktorima samih migranata.

2.3.1. Neoklasična ekonomija

Za ovu teoriju možemo reći da je najpoznatija teorija međunarodnih migracija. Izvorno je razvijena za tumačenje radne migracije u procesu industrijalizacije, a Massey, i sur. (1933: 433-435) napravili su analizu na a) mikro razini i b) makro razini.

Prema **makroteorijskoj razini neoklasične ekonomije** glavni uzrok radnih migracija je neravnomjerna prostorna (geografska) raspodjela radne snage i kapitala koji ju traži. Geografska područja tj. gospodarstva s viškom radne snage i nedostatkom kapitala imaju male nadnice (plaće) i obrnuto gospodarstva s nedostatkom radne snage i viškom kapitala imaju veće nadnice (plaće). Možemo sa sigurnošću zaključiti, da razlike u nadnicama, pokazuju tendenciju migriranja radnika. Kroz određeno vremensko razdoblje nastaju promjene na tržištu, u siromašnim zemljama smanjuje se ponuda radne snage, a uslijed takvih gibanja rastu nadnice, za razliku od bogatih zemalja gdje s rastom ponude radne snage, pada cijena rada tj. nadnica. Neki autori (npr. Bogue 1959) smatraju da je najbitnije smanjiti razliku u nadnicama, kad razlike pokrivaju tek minimalne troškove migracija (materijalne i psihičke), nestaje potreba za migriranjem što u konačnici dovodi do prestanka migracija

Mikroteorijska razina neoklasične ekonomije primat stavlja na pojedinačni izbor ili odlučivanje. Model pretpostavlja aktere, koji se na temelju analize troškova i koristi, odlučuju na migracije (vanjske), a glavna satisfakcija je neto dobit. Mikroteorijska razina analizira samo individualnu ocjenu isplativosti radnih migracija i upotrebu tzv.-og ljudskog kapitala. Pojedinci, da bi postigli što veću zaradu, spremni su snositi rizik i troškove migracije, koji nisu samo financijske naravi nego mogu biti psihološke naravi (napuštanje poznatog okruženja, privikavanje na novi način života) ili kulturne naravi (Sjaastad, 1962).

Važno je istaknuti da razlike u plaći ljude motiviraju na migriranja. Imamo primjer Republike Hrvatske gdje se zbog velikog odljeva domaće radne snage u bogatije zemlje Europske Unije smanjuje ponuda radne snage i dolazi do povećanja plaće. To nam govori da u određenim gospodarskim sektorima (kao što su ugostiteljstvo, turizam, trgovina) radnici mogu uvjetovati poslodavca vezano za uvjete na radu i plaću pa tako dolazi do povećanja cijene rada. S druge strane poslodavci su svjesni da manjak radne snage dovodi do negativnih posljedica u poslovanju, a u konačnici se to odražava i na konkurentnost u navedenim gospodarskim djelatnostima. Tako najviše gube oni poslodavci koji su u tim djelatnostima, a posljedično i sama država zbog manjeg priljeva sredstava u proračun.

2.3.2. Teorija segmentiranog tržišta rada

Teorija segmentiranog tržišta rada, za razliku od neoklasične teorije, smatra da uzrok vanjskih migracija nije primarno determiniran individualnim odlukama potencijalnog migranta, niti potisnim faktorima u državi porijekla (visoka nezaposlenost, niska plaća), nego se javlja potreba za određenom radnom snagom, tj. potrebama segmentiranog tržišta rada (Piore, 1979).

Primarne tendencije u modernom kapitalizmu vode razdvajanju tržišta rada, odnosno podjeli na a) primarni sektor, koji kreira poslove s vrlo sigurnim radnim mjestima, dobrim radnim uvjetima, visokim plaćama i ostalim beneficijama, te s druge strane b) sekundarni sektor kojeg prati nestabilnost, neugodni, opasni radni uvjeti i niske plaće. Naravno, domaća radna snaga odbija prihvatiti poslove u sekundarnom sektoru, jer smatraju da za obavljeni rad ne mogu primiti zadovoljavajuću naknadu s obzirom na iskustvo, stručnost znanje. Poslodavci

su, stoga, primorani posegnuti za regrutiranjem imigranata kako bi spasili sekundarni sektor (Massey i sur., 1933: 440-44).

Teorija segmentiranog tržišta rada nam govori o dualizmu pa tako s jedne strane imamo a) kapitalno-intenzivne metode koje se koriste za zadovoljenje osnovne potražnje, dok s druge strane imamo b) radno-intenzivne metode koje su rezervirane za sezonski, fluktuirajući rad, što stvara strukturnu podjelu unutar rada.

Radnici iz kapitalistički-intenzivnog primarnog sektora dobivaju stabilne, kvalificirane poslove za rad s najboljom opremom i alatima, a poslodavci su prisiljeni ulagati u takve radnike (obrazovanje, obučavanje). Takvi radnici postaju kapital koji je zaštićen od svih nepogoda (otkazi), a jamstvo im pružaju razni ugovori (profesionalni, kolektivni, sindikati). Dok s druge strane imamo radnike u radno-intenzivnom sektoru, koji su izloženi nesigurnim, nekvalificiranim poslovima, slabo su zaštićeni, poslodavci ništa ne ulažu u takvu radnu snagu. Takvi radnici nisu zaštićeni kolektivnim ugovorima pa stoga lako mogu dobiti otkaz (Mesić, 2014).

Priklanjamo se mišljenju autora koji smatraju da je teorija segmentiranog (dualnog) tržišta rada najmanje optimistična glede mogućnosti smanjenja međunarodnih migracija, prvenstveno radnih, jer se povećava broj nepoželjnih i nesigurnih poslova (Stalker, 2000: 132-134). Također smatramo da je teorija segmentiranog (dualnog) tržišta rada iznimno bitna za bolje razumijevanje današnjih kretanja na tržištu rada, prvenstveno imigriranje radne snage. Mogli bismo ga nazvati urođenim dualizmom između rada i kapitala jer pogađa rad i razdvaja ga na više sektora. Zbog nejednakog statusa radnika unutar pojedinog sektora, domaći radnici ne žele obavljati određene poslove, bolje reći izbjegavaju zaposlenje u sektoru koji ne pruža jamstvo, odnosno sigurnost radnog mjesta i zaštitu, a poslodavci su prisiljeni upražnjena radna mjesta popunjavati sa stranom, često nekvalificiranom, radnom snagom.

Na globalnoj se razini javljaju svakodnevni problemi pa tako većina bogatih, kapitalističko uređenih zemalja vapi za stranom radnom snagom, čak i kad postoji visoka domaća nezaposlenost, a sve u svrhu čuvanja domaće ekonomije i zadržavanja konkurentnosti na svjetskim tržištima.

2.3.3. Teorija svjetskog sistema

Pozivajući se na kapitalno djelo Immanuela Wallersteina (1974), razvijene su teorije koje izvore međunarodnih migracija povezuju sa strukturama svjetskog tržišta koji se razvija od 16. st. (Portes i Walton, 1981; Sassen, 1988).

Kapitalističko-ekonomski odnosi po ovom modelu pronalaze put i prodiru u periferna, nekapitalistička društva, a proizvod takvog stanja je pokretljivo stanovništvo, spremno i na vanjske migracije. Kapitalistički poduzetnici i menadžeri ulažu u siromašna društva i eksploatiraju sirovine radnu snagu kako bi povećali profit i bogatstvo. Takav prodor modernizacije poljoprivredne proizvodnje (mehanizacija) i uvođenje monokultura za svjetsko tržište (kava, pamuk), dovodi do urušavanja tradicionalnih ekonomskih odnosa na selu, koji se temelje na samodovoljnosti i zajedničkom korištenju pašnjaka i livada. Mala zemljišna

poljoprivredna gospodarstva propadaju, poljoprivredna radna snaga postaje „slobodna“, bez zemlje i tradicionalnih odnosa, pa emigrira da bi osigurala egzistenciju, odnosno preživljavanje. Takvi kapitalistički ekonomski odnosi koji narušavaju tradicionalni poredak i gospodarsku strukturu nerazvijenih (siromašnih) zemalja, proizvode migrante, a ujedno ih privlače u razvijene zemlje.

Međunarodna migracija, odnosno kretanje međunarodnih migranata, u novije doba dosta je olakšana zahvaljujući pojeftinjenju transporta (prije svega zračnog), globalizacijom medija koji nam pružaju informacije o bogatom svijetu i svim njegovim vrijednostima.

3. POVIJESNI PREGLED MIGRACIJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.1. Emigracije iz Republike Hrvatske

Teritorij Republike Hrvatske u prošlosti je predstavljao privlačan prostor za naseljavanje, prije svega zbog svog povoljnog geografskog, geopolitičkog i geostrateškog položaja (između srednje Europe i Mediterana, istoka i zapada Europe), što je za posljedicu imalo znatan dotok stanovništva. S druge strane njezin teritorij bio je rascjepkan, nejedinstven, pod jurisdikcijom raznih imperija (npr. Osmansko Carstvo, Habsburška Monarhija, Kraljevina SHS, SFRJ), koji su poticali stanovništvo na nedobrovoljne migracije. Htjeli bismo se u ovom dijelu rada osvrnuti na fenomen migracija i spomenuti zemlje emigracije (zemlje koje migranti napuštaju, iz kojih odlaze) i zemlje imigracije (zemlje u koje migranti dolaze sa željom da se privremeno ili trajno nastane) s obzirom na Hrvatsku.

Za Republiku Hrvatsku možemo, bez ustručavanja, reći da je prvenstveno emigracijska zemlja. Župarić-Ilić i Bara (2014: 127) smatraju da je motiv prvih emigracija iz Hrvatske u druge europske i prekoceanske zemlje bio ekonomski (kriza u poljoprivredi i brodogradnji, agrarna prenapučenost). Prekoceanske zemlje (SAD i Kanada) imale su politiku „otvorenih vrata“ od 1880. godine do početka 1. svjetskog rata, kada se dogodio i najveći primitak imigranata iz istočne i jugoistočne Europe. Nakon Prvog svjetskog rata, a zbog nezaposlenosti i siromaštva, prekoceanske zemlje uvode restriktivne imigracijske propise, tako da nova „oaza“ za Hrvate postaju zemlje poput država Južne Amerike, Novog Zelanda i Australije. Od sredine 19. stoljeća pa do 2. svjetskog rata iz Hrvatske se u prekoceanske zemlje, prema procjeni nastaloj na osnovi kombiniranja više izvora, iselilo oko 450.000 osoba (Nejašmić, 1991). Za ove emigracije možemo reći da su dobrovoljne, uvjetovane ekonomskim motivima.

Tijekom 2. svjetskog rata (1941.-1945.) imamo nedobrovoljne migracije, gdje pripadnici određenih manjinskih naroda (primjerice Židovi i Srbi) napuštaju svoje domove pod prisilom i prinudom jer je NDH namjeravala uspostaviti etničku čistu državu. Nakon sloma NDH i uspostave komunističkog režima nastavljaju se nedobrovoljne migracije; radi se o izgonu prije svega pripadnika njemačke i talijanske etničke manjine, a potom i dijela političkih neistomišljenika, poglavito onih koji su surađivali s fašističkim režimom. Te iseljeničke struje bile su inducirane vojnim sukobima i teritorijalno-političkim promjenama. Smatra se da je u tom periodu Hrvatsku napustilo oko 250.000 osoba (Nejašmić, 1991).

Emigracije koje su se odvijale u razdoblju od 1945. do 1960. bile su mahom nedobrovoljne (Župarić-Iljić i Bara, 2014) jer su migranti matičnu zemlju napuštali zbog neslaganja s tadašnjim društveno-političkim uređenjem SFRJ. Drugim riječima, bile su potaknute političkim motivima (dodatan primjer je i uskraćivanje putovnica), a posljedično i ekonomskim motivima te su se odvijale u okolnostima zatvorenih granica. U tom kontekstu Župarić-Iljić i Bara (2014) navode i primjer optanata i ilegalnih iseljenika, što je za posljedicu imalo trajne emigracije u tom razdoblju. Nakon 1970. godine dolazi do ukidanja restrikcija od strane SFRJ, odnosno otvaranja granica, stoga većina radnih migranata legalno napušta zemlju porijekla. U službenim su statistikama nazivani „kao radnici na privremenom radu“, a s vremenom su im se pridruživale i njihove obitelji. Najviše su ih privlačile zemlje Zapadne Europe, prvenstveno njemačko tržište rada. U tom je razdoblju Jugoslavija sklapala brojne bilateralne sporazume koji su osiguravali nezaposlenim građanima slobodan pristup na zapadnoeuropska tržišta rada (Mežnarić, 1991). Na kraju valja spomenuti i jedan veliki egzodus Hrvata, njih 150.000, u zapadnoeuropske zemlje, i to za vrijeme Domovinskog rata (u razdoblju od 1991. do 1995. godine). Ti ljudi bili su prisiljeni napustiti svoje domove, zbog ratnih razaranja od strane velikosrpskog agresora, što je primjer prisilne nedobrovoljne migracije (UNHCR, 2010).

3.2. Imigracije u Republiku Hrvatsku

U ovome poglavlju govorili smo o emigriranju tj. napuštanju teritorija Republike Hrvatske kroz povijest, a sada bismo fokus stavili na imigracije tj. useljavanje na područje Hrvatske. Ranije u radu naveli smo da Hrvatska slovi kao emigracijska zemlja, što nam govori da je obujam iseljavanja iz Hrvatske uvijek dominirao nad obujmom useljavanja. Ipak, Hrvatska je i imigracijska zemlja, a pokazatelji te konstatacije su povijesni podatci. Hrvatska se nalazila u sastavu Habsburške Monarhije, tako da su većina useljenika krajem 19. i početkom 20. stoljeća imigranti iz ostalih dijelova Monarhije (područje današnje BiH, Austrija, Mađarska, Slovenija, Češka). Novi val useljenja imamo tijekom 2. svjetskog rata za vrijeme NDH. Akteri tadašnje vlasti naseljavaju stanovništvo iz BiH, koja je bila većim djelom sastavni dio NDH, na ekspropirane posjede Židova i Srba (Nejašmić, 1991). Za ove gore istaknute imigracije mogli bismo reći da su organizirane i prisilne.

Nakon 1945. godine imamo novo političko uređenje, a s njime i novu plansku alokaciju stanovništva. U tom se razdoblju javljaju ekonomski imigranti kao odgovor na ubrzanu industrijalizaciju i ekonomski razvoj, što za posljedicu ima useljavanje seoskog stanovništva u gradova (unutarnje migracije). Naime, ekonomski migranti iz drugih, slabije razvijenih dijelova Jugoslavije (npr. Kosovo, Makedonija, Crna Gora, ruralni dijelovi Srbije i BiH), naseljavaju područje Republike Hrvatske. Zbog vlastite gospodarske zaostalosti, razvijenost Hrvatske u ekonomskom smislu bila je privlačni čimbenik za njihovo naseljavanje. Možemo ih nazvati „međurepubličkim migracijama“, a glavno im je obilježje što su migranti za primarnu destinaciju birali matične republike naroda kojem pripadaju (Heršak, 1991). Raspadom bivše SFRJ i uspostavom samostalnosti Republike Hrvatske 1991. godine imali smo 400.000 državljana BiH u statusu izbjeglica, a od tog 120.000 etničkih Hrvata koji su dobili hrvatsko državljanstvo (UNHCR, 2010).

4. UZROCI MIGRACIJA RADNE SNAGE U EU S OSVRTOM NA REPUBLIKU HRVATSKU

U ovome dijelu rada u fokus stavljamo imigriranje radne snage te imigracijsku politiku Europske Unije s osvrtom na Republiku Hrvatsku. S tim u vezi važno je dotaknuti se nacionalne strategije upravljanja migracijama te migracijskih režima.

Europa je trenutno vodeća imigracijska destinacija zahvaljujući ekonomskoj stabilnosti, povoljnom geografskom položaju te pravnom i demokratskom uređenju, gdje su demokratski standardi na zavidnoj razini, što u nekim trenucima olakšava izbjegavanje granične kontrole i lakši ulazak na europsko tlo. Imigracija je kao društvena pojava aktualna tema u svakodnevnom životu, posebice treba istaknuti važna pitanja kao što su stradavanje i izrabljivanje imigranata, položaj i pravni status različitih kategorija imigranata, migracijska kretanja. Glavni su akteri kreiranja europske imigracijske politike europske institucije: Europsko vijeće, Parlament, Vijeće EU i Komisija. Komisija već dugo pokušava uspostaviti zajedničku useljeničku politiku i unaprijediti raspravu o radnoj migraciji.

4.1. Schengenski sporazum

Za EU možemo reći da djeluje u svojstvu nadnacionalne političke instance, sastoji se od 27 zemalja s gotovo 450 milijuna stanovnika. Zahvaljujući jedinstvenom tržištu, ljudi, usluge i novac mogu se kretati među 27 država članica EU-a gotovo slobodno kao unutar jedne države. Schengenski sporazum omogućio je smanjenje unutrašnjeg graničnog nadzora, a dolazi do jačanja nadzora na vanjskim granicama Europske Unije. Schengenski prostor koji je nastao potpisivanjem Schengenskog sporazuma 1985. godine područje je koje osigurava slobodu kretanja građana država potpisnica sporazuma. Dolazi do ukidanja vanjske granice prema susjednim zemljama potpisnicama sporazuma, u zamjenu za jedinstvenu vanjsku granicu. Najbitniji cilj Schengena bila je integracija policijskog nadzora na vanjskim granicama i postupno ukidanje nadzora na zajedničkim unutrašnjim granicama.

Schengenski informacijski sustav (SIS), kao jedan od glavnih sadržaja sporazuma, temelji se na jedinstvenom elektroničkom sustavu podataka. Ako se neka osoba smatra kao prijetnja javnoj vlasti, nacionalnoj sigurnosti ili međunarodnim odnosima bilo koje ugovorne strane zbog čega joj je odbijen zahtjev za ulazak na njezin državni teritorij, automatski on/ona neće biti primljen/primljena u bilo koju drugu državu članicu. Stoga je određenoj osobi koja je detektirana kao potencijalna prijetnja nacionalnoj sigurnosti ili javnom poretku države koja je potpisnica Schengenskog sporazuma automatski zabranjen ulazak na državno područje svake države koja pripada Schengenskom prostoru.

Možemo zaključiti da Schengenskim sporazumom dolazi do smanjena unutrašnjeg graničnog nadzora, a suprotno tome dolazi do jačanja nadzora na vanjskim granicama. Republika Hrvatska je 1. siječnja 2023 ušla u schengenski prostor. Time je došlo do ukidanja graničnih prijelaza između Republike Hrvatske i država potpisnica Schengenskog sporazuma što ujedno olakšava protok robe, ljudi te jača sigurnosne komponente.

4.2. Pravo EU-a

Razvoj europske imigracijske politike može se pratiti kroz tri faze. Prva faza traje od osnutka Unije do početka devedesetih godina prošlog stoljeća, a tijekom te faze politika Unije bila je usmjerena isključivo na državljane država članica. Druga faza obuhvaća razdoblje od Ugovora iz Amsterdama do Lisabonskog ugovora, a obilježili su je počeci „supranacionalizacije“ imigracijske politike (Geddes, 2008: 113). U trećoj fazi završena je komunitarizacija europske imigracijske politike (Niemann, 2012: 35).

Ugovorom o Europskoj ekonomskoj zajednici 1957. godine sloboda kretanja ljudi bila je utvrđena kao jedna od četiriju temeljnih sloboda, a posebno je bila istaknuta sloboda kretanja radnika (Lavenex i Wallace, 2005: 459). Te su se odredbe mogle proširiti na sve imigrante bez obzira na njihovo podrijetlo (Geddes, 2008: 149). Predstavnici država članica izraz *migrant* tumačili su jako usko te se on nije odnosio na državljane trećih zemalja. Imigracija iz trećih zemalja smatrala se unutarnjim nacionalnim pitanjem, a države članice htjele su zadržati primat, tj. suverenost, u tom području (Lavenex i Wallace, 2005: 459). Europska komisija je neuspješno tražila rješenja da se pravila o ulasku i položaju imigranata prošire i na državljane trećih zemalja. Pri tome je nailazila na otpor i restriktivno tumačenje pojma „migrant“ i od strane Vijeća ministara (Vila Costa, 1999: 434; Noll i Vedsted- Hansen 1999: 366).

Na temelju Ugovora iz Maastrichta, koji je stupio na snagu 1. 7. 1993. godine, tri su izvorne zajednice činile prvi stup (Europska zajednica, izvorno Europska ekonomska zajednica, Europska zajednica za ugljen i čelik i Europska zajednica za atomsku energiju), drugi stup je zajednička vanjska i sigurnosna politika, a treći stup je policijska i pravosudna suradnja u kaznenim predmetima. Najbitnija razlika između triju stupova vezana je za donošenje odluka. Odluke u okviru prvog stupa donosile su se nadnacionalnom metodom (tzv. kvalificirana većina), a u okviru drugog i trećeg stupa na temelju jednoglasnosti. Imigracijska pitanja su se nalazila u trećem stupu što nam ukazuje na to da se nisu nalazila pod neposrednom jurisdikcijom EU-a. Države članice bile su podijeljene glede stavova, nije postojao zajednički interes, jedni su se zalagali za supranacionalizaciju imigracija i azila do prihvaćanja ograničenih oblika supranacionalizacije, a neki su se zalagali za očuvanje kontrole nacionalnih granica (Geddes, 2008: 113-119).

Ugovorom iz Amsterdama postignut je kompromis i po prvi put je primijenjeno prošireno shvaćanje pojma „migrant“, a migracijska su pitanja pomaknuta iz trećeg stupa u prvi stup i sloboda kretanja djelomice je proširena i na državljane trećih zemalja. Lisabonskim ugovorom, koji je stupio na snagu 1. 12. 2009. godine, počinje treća faza europske imigracijske politike. On je rezultirao dvama ugovorima koji čine temeljna prava EU: Ugovor o EU (UEU) i Ugovor o funkcioniranju EU (UFEU). Postignut je značajan zakonski napredak, prije svega zbog uvrštavanja pravednog postupanja prema državljanima trećih zemalja u tekst Osnivačkog ugovora koji čine primarno pravo EU. Sve države članice prihvatile su te pravne izvore izravno bez posredovanja političkih institucija. Konačno je uvedeno glasovanje kvalificiranom većinom i proces suodlučivanja Vijeća i Europskog parlamenta o mjerama koje se odnose na uvjete ulaska i boravka, spajanje obitelji te definiranje prava državljanina trećih zemalja koji zakonito borave u državama članicama. Lisabonskim ugovorom otvorena je nova faza u razvoju

imigracijske politike, jer je olakšano donošenje odluka o ulasku i članstvu imigranata, odluke o tim delikatnim pitanjima nisu više ovisilo o jednoglasnosti u vijeću (države članice svojim glasom protiv nisu mogle blokirati donošenje odluka).

Unija razvija zajedničku politiku useljavanja čiji je cilj u svim fazama osigurati učinkovito upravljanje migracijskim tokovima, pravedno postupanje prema državljanima trećih zemalja koji zakonito borave u državama članicama te sprečavanje nezakonitog useljavanja i trgovanja ljudima i jačanje mjera za njihovo suzbijanje (Čl. 79. st. 1. UFEU). Politike Unije određene ovim poglavljem (politike koje se odnose na graničnu kontrolu, azil i useljavanje) i njihovu provedbu uređuje načelo solidarnosti i pravedne podjele odgovornosti među državama članicama, uključujući i njegove financijske implikacije (Čl. 80. UFEU). EU je nadležna za utvrđivanje uvjeta ulaska i boravka državljanima trećih zemalja koji na teritoriji države članice ulaze i na njemu borave zakonito. Države članice ipak zadržavaju pravo određivanja broja osoba iz trećih zemalja koje ulaze na njihov teritoriji kako bi se pokušale zaposliti. Osim Osnivačkih ugovora u primarne izvore prava moramo uvrstiti i sve ugovore o pristupanju novih članica, kao i Povelju temeljnih prava EU koja je po pravnoj snazi je izjednačena s Ugovorima, iako se radi o izdvojenom dokumentu.

4.2.1. Pravni izvori EU-a

Sekundarni izvori prava Europske unije su: uredbe, direktive, odluke, preporuke i mišljenja. Oni nastaju aktivnošću institucija EU. To su pravna pravila koja nastaju i stupaju na snagu prema ugovorom propisanom postupku. Uredbe imaju opću primjenu, one se izravno primjenjuju u svim državama članicama, obvezujuće u cijelosti za razliku od direktiva koje su obvezujuće samo za države članice kojima su upućene u odnosu na rezultat koji je potreban ostvariti, ali države imaju slobodan izbor glede oblika i metoda vezano za ostvarivanje ciljeva. U nastavku rada navest ćemo neke direktive kojima se uređuju prava imigranata i koje je RH implementirala u svoje zakonodavstvo. Većina imigracijskih pravila koja vrijede za cijelu Europsku uniju proizlaze iz direktiva.

Direktiva 2011/98/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. godine o jedinstvenom postupku obrade zahtjeva za izdavanje jedinstvene dozvole za boravak i rad državljanima trećih zemalja na državnom području države članice te o zajedničkom skupu prava za radnike iz trećih zemalja koji zakonito borave u državi članica. Na sastanku u Tampereu 15. i 16. listopada 1999. godine Europsko vijeće je potvrdilo potrebu za usklađivanjem nacionalnog prava kojim se uređuju uvjeti za prihvata i boravak državljanima trećih zemalja. Priznato pravo na ulazak i boravak je preduvjet pristupa socijalnim pravima. Direktiva za državljane trećih zemalja uvodi:

a) jedinstven postupak obrade zahtjeva za izdavanje jedinstvene dozvole za boravak državljanima trećih zemalja za potrebe rada na državnom području države članice kako bi se pojednostavnili postupci za njihov ulazak i omogućila kontrola njihova statusa;

b) zajednički paket prava radnika iz trećih zemalja koji zakonito borave u državi članici, bez obzira na svrhu zbog koje su na početku primljeni na državno područje te države članice, na temelju jednakog tretmana s državljanima te države članice.

Radnici iz trećih zemalja uživaju jednaki tretman kao i državljani države članice u kojoj borave u pogledu:

- a) radnih uvjeta, uključujući plaću i otpuštanje kao i sigurnost na radnom mjestu;
- b) slobode udruživanja i povezivanja te članstvo u organizaciji koja zastupa radnike ili poslodavce;
- c) općeg i strukovnog obrazovanja;
- d) priznavanje diploma, potvrda i ostalih stručnih kvalifikacija u skladu s odgovarajućim nacionalnim postupcima;
- e) socijalna sigurnost;
- f) poreznih olakšica u mjeri u kojoj se radnik smatra rezidentom u porezne svrhe u dotičnoj državi članici;
- g) pristup robi i uslugama i opskrbi robom i uslugama koji su dani na raspolaganje javnosti, uključujući postupke za dobivanje mjesta stanovanja kako je predviđeno nacionalnim pravom ne dovodeći u pitanje slobodu ugovora u skladu s pravom Unije i nacionalnim pravom;
- h) usluge savjetovanja koje pružaju zavodi za zapošljavanje.

Pristup tržištu rada ovisi o zakonskom statusu osobe, stoga je važno naglasiti da od trenutka od kojeg osoba radi zakonito ili nezakonito, moraju se poštivati temeljna prava na radu ili u vezi s radom.

Direktiva 2003/86/EZ o pravu na spajanje obitelji, Direktiva vijeća 2009/50/EZ o uvjetima ulaska i boravka državljana trećih zemalja radi visoko kvalificiranog zapošljavanja. Riječ je o mjeri koja je usvojena radi privlačenja visokoobrazovanih stručnjaka i talenata i ujedno napora EU da poveća konkurentnost prema sličnim programima koje nude tradicionalne useljeničke zemlje (Kanada, SAD-e i Australija). Državljanima trećih država, korisnicima plavih karti EU (nakon dvije godine zakonitog zaposlenja) imaju pravo na jednak odnos kao i državljani države članice, kad je riječ o pristupu tržištu rada tj. zapošljavanju za koje su potrebne visoke kvalifikacije u državi članici primateljici. Nakon 18 mjeseci zakonitog boravka u državi članici korisnici plave karte EU mogu se preseliti u drugu državu kako bi prešli na radno mjesto za koje su potrebne visoke kvalifikacije, u skladu s ograničenjima države članice u vezi broja nedržavljana koji se primaju.

Prema čl.15 st. 6. *Direktive o plavoj karti (2009/50/EZ)* članovi obitelji korisnika plave karte, bilo kojeg državljanstva, stječu izravno (automatsko) opće pravo pristupa tržištu rada. Za razliku od *Direktive o spajanju obitelji (2003/86/EZ)*, gdje članovi obitelji stranog državljanina imaju pravo na boravišnu dozvolu u istom trajanju kao i osobe kojima su se pridružili i pod istim uvjetima kao i ta osoba pristup zapošljavanju, obrazovanju i stručnom osposobljavanju.

Hrvatska se suočava s problemom restriktivnog pristupa dozvolama za rad za državljane trećih zemalja koji ovdje imaju boravište za potrebe spajanja obitelji jer ne mogu automatski dobiti dozvolu za rad, što nam govori da se članovi obitelji ne mogu prijaviti kao nezaposleni tražitelji zaposlenja na Zavod za zapošljavanje dok se njima ili članu obitelji ne odobri stalni

boravak (Lalić Novak i Giljević, 2019). Direktiva o plavoj karti ne nameće vremenski rok za stjecanje prava.

5. ZAKONODAVNO UREĐENJE MIGRANTSKOG RADA U REPUBLICI HRVATSKOJ - DRŽAVLJANI TREĆIH DRŽAVA

Republika Hrvatska je 1. srpnja 2013. postala punopravna članica EU i tako preuzela odgovornost osiguranja slobode kretanja ljudi i dobara, što je ujedno jedno od temeljnih prava Unije. Punopravno članstvo osim raznih povlastica i sloboda sa sobom nosi i određene posljedice (ekonomske, socijalne i pravne). U Hrvatskoj već dugo postoji nerazmjer između ponude i potražnje na tržištu rada odnosno nemogućnost pronalaženja odgovarajućeg profila radnika na domaćem tržištu rada. Ključni razlozi koji su doveli do takvog stanja na tržištu rada su: odljev domaće radne snage u druge zemlje (članice EU-a), niske plaće u većini sektora, starenje stanovništva i praksa prijevremene mirovine.

Ranije u radu naveli smo da su migracije pokreti ljudi iz jedne zemlje u drugu, kod radnih migracija svrha odnosno cilj migriranja je pronalazak radnog mjesta, rad je ključni element odnosno zaposlenje i one predstavljaju značajan potencijal za same migrante, zemlju podrijetla i odredišta, te za poslodavce. Unutar migracijskih politika dopušteno je razlikovati a) imigracijske politike kojima se regulira ulazak, boravak, zapošljavanje, povratak i deportacija imigranata od b) integracijskih politika kojima se uređuje način uključivanja imigranata u društvo primitka (Brochmann i Hammar, 1999; Goddes, 2003).

5.1. Migracijska politika Republike Hrvatske

Prethodno smo naveli da migracijske politike sačinjavaju dva aspekta. Republika Hrvatska je nastojala urediti migracijske tokove nacionalnim propisima tj. svojom migracijskom politikom. Prvi dokument koji se odnosi na migraciju bila je Migracijska politika za razdoblje od 2007. do 2008. (Hrvatski sabor, 2007). To nam ukazuje da je Hrvatska i tijekom procesa pristupanja usklađivala svoje migracijsko zakonodavstvo s pravnom stečevinom Europske unije. Zbog relativno malog broja migranata njihova se integracija u društvo u tom početnom razdoblju razmatrala prvenstveno u kontekstu izbjegličke populacije (Lalić, Novak i Giljević, 2019). Nakon ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju razvijena je druga migracijska politika za razdoblje od 2013. do 2015. godine (Hrvatski sabor, 2013). Svrha ove migracijske politike bila je osigurati da migracijska kretanja budu u korist gospodarskog i socijalnog razvitka države i društva u RH te stvoriti uvjete za poticanje onih vrsta i oblika migracija kojima se potiče gospodarski rast i napredak RH. Cilj migracijske politike je da sva državna tijela djeluju pravodobno i usklađeno na pronalaženju djelotvornih odgovora, na pozitivne i negativne učinke migracijskih kretanja. Međutim, navedeni ciljevi su ostali na deklarativnoj razini jer nisu primjereno razrađeni pratećim mjerama, osim u dijelu koji se odnosi na hrvatsko iseljništvo (Skupnjak Kapić, 2014).

5.2. Hrvatski zakonodavni okvir

Zakon o strancima koji je donesen u prosincu 2020. godine, a primjenjuje se od 1.siječnja 2021. godine, regulira uvjete ulaska, rad i boravak migranata iz trećih zemalja. U Zakon o strancima implementirane su norme kojima se štite prava stranaca na reguliranom (legalnom) boravku i radu u Republici Hrvatskoj. Glavna razlika u odnosu na bivši zakon je u tome da Vlada više ne mora odlučivati o godišnjim kvotama za rad državljanina trećih zemalja, ali su poslodavci dužni zatražiti od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje provedbu testa tržišta rada prije podnošenja zahtjeva za dozvolu i boravak i rad stranaca (čl. 98 st. 1 Zakona o strancima). Testom tržišta rada trebalo bi se potvrditi da u zemlji nema nezaposlenih osoba koje ispunjavaju uvjete poslodavca. Tek nakon potvrde državljaninu treće zemlje može biti odobrena dozvola za boravak i rad. To znači da testom tržišta rada procjenjujemo kakvo je stanje s domaćom radnom snagom vezano za tražene poslove. Test tržišta rada obuhvaća provjeru stanja u evidenciji nezaposlenih osoba i postupak posredovanja u cilju zapošljavanja radnika s nacionalnog tržišta rada. Međutim postoji iznimka za ona zanimanja za koja trajno ili u velikom broju nedostaje radna snaga na području čitave Republike Hrvatske (to se posebice odnosi na sektor poljoprivrede, šumarstva, ugostiteljstva i turizma) te za njih ne treba provoditi test tržišta rada niti je potrebno mišljenje područne službe odnosno ureda HZZ-a (čl. 104 st. 2 Zakona o strancima).

Poslodavac koji namjerava zaposliti stranog radnika mora napisati zahtjev Hrvatskom zavodu za zapošljavanje (HZZ) u kojem navodi uvjete radnog mjesta. Nakon toga savjetnik HZZ-a u roku od 15 dana mora pronaći domaće nezaposlene radnike koji ispunjavaju uvjete i poslati ih na razgovor poslodavcu. Savjetnik na temelju rezultata tih razgovora donosi odluku o tome može li poslodavac zaposliti stranog radnika. Ako dobije pozitivan odgovor (što ukazuje da nema nezaposlenih radnika za to radno mjesto) poslodavac ima rok od 90 dana za podnošenje zahtjeva za izdavanje radne dozvole koja se podnosi HZZ-u i Ministarstvu unutrašnjih poslova. Poslodavac mora zadovoljiti određene uvjete kako bi Hrvatski zavod za zapošljavanje, odnosno područne službe donijele pozitivno mišljenje:

- a) potrebno je imati podmirene obveze po osnovi javnih davanja
- b) da je djelatnost registrirana u Republici Hrvatskoj
- c) da u zadnjih šest mjeseci ima zaposlenog najmanje jednog radnika državljanina Republike Hrvatske odnosno državljanina države članice EGP-a
- d) da nije pravomoćno osuđen za kaznena djela vezano za radni odnos i socijalno osiguranje.

Cijela procedura i praćenje stanja na tržištu rada zahtjeva određene administrativne kapacitete i za nacionalna tijela i poslodavce (od informiranja do donošenja pozitivne odluke), tek nakon toga slijedi podnošenje zahtjeva i odobrenje od strane Ministarstva unutrašnjih poslova).

Već smo ranije spomenuli da uvjete ulaska, boravka i rada za strance regulira tj. uređuje Zakon o strancima. Državljanin treće zemlje (stranac) može u Republici Hrvatskoj boraviti na:

a) kratkotrajnom boravku koji je određen čl. 6 Zakonika o Schengenskim granicama (u trajanju od ne više od 90 dana u bilo kojem razdoblju do 180 dana)

b) privremenom boravku (do godinu dana)

c) dugotrajnom boravištu ili stalnom boravku (neograničeno).

Privremeni boravak odobrava se državljaninu treće zemlje koji namjerava boraviti ili boravi u Republici Hrvatskoj iz više razloga: spajanje obitelji, srednjoškolsko obrazovanje, studiranje, istraživanje, humanitarni razlozi, životno partnerstvo, rad, boravak digitalnih nomada. Privremeni boravak u svrhu rada izdaje se kao dozvola za boravak i rad.

Državljanima trećih zemalja u Republici Hrvatskoj mogu raditi na temelju izdane dozvole za boravak i rad ili potvrde o prijavi rada. Dozvola se izdaje na vrijeme koje je potrebno za obavljanje posla odnosno vrijeme na koje je sklopljen ugovor o radu, a najduži rok je jedna godina. Uvjeti za izdavanje dozvole za boravak i rad državljanima trećih zemalja moraju biti u skladu sa zakonodavstvom Republike Hrvatske i kolektivnim ugovorom koji obvezuju poslodavce. Novi zakon o strancima čini nam se fleksibilniji, otvoren prema budućnosti, no potrebno je nadzirati njegovu provedbu, pogotovo onih mjera koje se odnose na diskriminaciju, utvrditi nedostatke kojima su prava radnika iz trećih zemalja ugrožena što se tiče smještaja, zdravstvenog osiguranja, uvjeta zapošljavanja, sudjelovanja u štrajkovima, grane socijalne sigurnosti, obrazovanja i sl.) te raditi na prilagodbi i nadogradnji.

5.3. Stranci na tržištu rada

Možemo zaključiti da je u ovo današnje vrijeme većina radnih migracija privremena, dok je pristup dugotrajnim migracijama tj. stalnom boravku u određenoj zemlji rezerviran uglavnom za visokoobrazovane i stručne radnike. Migracijska kretanja postaju višesmjerna i cirkularna povezana s globalnim gospodarskim kretanjem, a radne migracije su najviše povezane s kretanjima na tržištu rada. To možemo pokazati na primjeru Republike Hrvatske vezano za broj izdanih dozvola za boravak i rad državljanima trećih zemalja. Kako je vidljivo u tablici 1, najveći broj dozvola za boravak i rad do 30. travnja 2023. godine izdan je državljanima sljedećih država:

Bosna i Hercegovina	13.401
Srbija	7.457
Nepal	7.444
Indija	4.167
Sjeverna Makedonija	4.091
Kosovo	3.720
Filipini	3.304
Bangladeš	2.505
Turska	1.639
Albanija	1.518

Tablica 1. *Statistički prikaz izdanih dozvola za boravak i rad u RH s obzirom na zemlje porijekla državljana trećih zemalja*
(Izvor: <https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/otvoreni-podaci/287522>)

Od ukupnog broja izdanih dozvola za boravak i rad izdano je za novo zapošljavanje 37.747 dozvola, 11.933 dozvola za produljenje boravka te 4.912 dozvola za sezonske radnike, od kojih najviše u djelatnosti turizma i ugostiteljstva (4.406 dozvola).

Prema navedenim podacima možemo zaključiti da je najveći broj radnih dozvola izdan državljanima bivših jugoslavenskih republika. To nam ukazuje na to da često određena povijesna bliskost, kulturni i jezični razlozi, te obiteljska i rodbinska povezanost sa stanovništvom Republike Hrvatske olakšava tim imigrantskim skupinama useljavanje u Republiku Hrvatsku. Nakon državljana iz bivših jugoslavenskih republika, drugu najveću imigrantsku populaciju čine državljani Nepala, Indije i Filipina koji Republiku Hrvatsku biraju zbog ekonomskog motiva, tj. iz financijskih razloga, za zemlju odredišta. Imigranti često udvostruče svoja primanja u zemlji primateljici od onih koja su imali u zemlji podrijetla. Financijska korist koju ostvare u zemlji primateljici je presudna za izvlačenje imigranata i njihovih obitelji iz siromaštva.

Tablica 2 daje statistički prikaz broja izdanih dozvola za rad u različitim gospodarskim djelatnostima u Hrvatskoj, a sukladno Zakonu o strancima u periodu od 1. siječnja do 30. travnja 2023. godine. Kako je vidljivo iz tablice, najviše dozvola izdano je u sektoru graditeljstva, slijede turizam i ugostiteljstvo, a najmanje dozvola izdano je za djelatnost trgovine.

GRADITELJSTVO	21.779
TURIZAM I UGOSTITELJSTVO	16.551
INDUSTRIJA	6.805
PROMET I VEZA	2.918
TRGOVINA	1.442

Tablica 2. Statistički prikaz izdanih dozvola za boravak i rad u RH s obzirom na gospodarske djelatnosti

(Izvor: <https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/otvoreni-podaci/287522>)

Analizirajući prikazane statističke podatke, dolazimo do zaključka da u Republici Hrvatskoj, kao i ostatku europskih zemalja, najviše nedostaje radne snage u radno-intenzivnom sektoru. Isto tako nužno je istaknuti da ovi podatci pokazuju da se najveći broj strane radne snage zapošljava u djelatnostima gdje nije nužno poznavati jezik zemlje primateljice te jezična barijera nije primarni problem. No ono što jesu stvarni problemi s kojima se strani radnici suočavaju su: da su izloženi nesigurnim, nekvalificiranim poslovima, obavljaju posao u slabim sigurnosnim uvjetima, lako dobivaju otkaze kad nisu zaštićeni kolektivnim ugovorima. Domaća radna snaga izbjegava zaposlenje na nepoželjnim i nesigurnim radnim mjestima, dok su domaći poslodavci prisiljeni posegnuti za stranom radnom snagom kako bi sačuvali domaću ekonomiju i zadržali konkurentsku ulogu na gospodarskim tržištima.

5.4. Postupak zapošljavanja radne snage putem Agencije za privremeno zapošljavanje

Potrebno je i spomenuti postupke kojima zemlje primateljice „uvoze“ stranu radnu snagu kako bi popunile određene gospodarske sektore i sačuvale vlastitu ekonomiju. Zbog kroničnog nedostatka domaće radne snage većina nacionalnih vlada morala je osmisliti strategije kojima bi se olakšao i ubrzao postupak uvoza stranih radnika iz trećih zemalja. Prvi postupak je putem vlada ili je pitanje centralizirano na nacionalnoj razini, a može biti i delegirano na lokalne ili regionalne vlasti. Drugi se temelji na angažiranosti poslodavaca koji a) mogu izravno tražiti radnike u zemlji podrijetla bez posredovanja ili b) mogu angažirati privatne agencije. Treći je način putem privatnih agencija koje djeluju i u zemljama podrijetla i u zemljama odredišta. Tu se agencije javljaju u ulozi poslodavca, one ustupaju radnu snagu.

Agencija za privremeno zapošljavanje ima jako važnu ulogu u zapošljavanju radnika imigranata u određenim djelatnostima (primjerice u graditeljstvu i turizmu) i obavlja širok spektar funkcija od izravnog posredovanja do pronalaženja, odnosno vrbovanja određenih profila radnika, testiranje vještina, organizacija putovanja, vize i smještaj. Agencija je poslodavac koji na temelju ugovora o ustupanju radnika ustupa radnika drugom poslodavcu za privremeno obavljanje poslova (čl. 44. st.1 Zakona o radu). Ustupljeni radnik je radnik kojeg agencija zapošljava radi ustupanja korisniku. U ovom slučaju ugovor o radu za privremeno

obavljanje poslova agencija sklapa s radnikom na određeno ili neodređeno vrijeme. To ne čini korisnik, što nam govori da se ovdje radi o nekom obliku „iznajmljivanja radne snage“.

Ugovorena plaća i drugi uvjeti rada (odmori, dopusti, radno vrijeme, blagdani, osiguranje mjera zaštite na radu, zaštita radnika) ustupljenog radnika ne smiju biti u manjem iznosu odnosno nepovoljniji uvjetima rada kod korisnika na istim poslovima koje bi ustupljeni radnik ostvario da je sklopio ugovor o radu izravno s korisnikom. Radnik uživa jednaka prava, zabranjen je svaki postupak koji bi radnika stavio u diskriminirajući položaj, radnik ima pravo i na sudsku zaštitu prava iz radnog odnosa. Važno je istaknuti da ako ustupljeni radnik pretrpi štetu na radu ili u vezi s radom kod korisnika, naknadu štete može tražiti od agencije ili od korisnika (alternativni zahtjevi), a štetu koju ustupljeni radnik na radu ili u vezi s radom uzrokuje trećoj osobi, dužan je nadoknaditi korisnik. Drugim riječima, korisnik je u istom položaju kao poslodavac kod regresne odgovornosti radnika. Radnik koji na radu ili u vezi s radom uzrokuje štetu trećoj osobi (namjerno ili krajnjom nepažnjom), a štetu je nadoknadio poslodavac, dužan je poslodavcu nadoknaditi iznos isplaćen trećoj osobi. Kad ustupljeni radnik na radu ili u vezi s radom nanese štetu korisniku, odgovorna je agencija u skladu s općim propisima obveznog prava.

Prema Zakonu o strancima ako je Agencija za privremeno zapošljavanje poslodavac, dužna je, uz zahtjev za izdavanje dozvole za boravak i rad, dostaviti i ugovor o ustupanju radnika krajnjem korisniku. Ministarstvo putem policijske uprave, odnosno policijske postaje, može izdati dozvolu za boravak i rad Agenciji za privremeno zapošljavanje ako korisnik ispunjava određene uvjete, odnosno obavlja gospodarsku aktivnost u djelatnosti registriranoj u RH, ima podmirene obveze po osnovi javnih davanja te nije pravomoćno osuđen za kaznene djela iz područja radnih odnosa.

Novi zakon o strancima slično uređuje da se dugotrajno boravište može odobriti državljaninu treće zemlje koji do dana podnošenja zahtjeva u Republici Hrvatskoj ima neprekidni boravak od pet godina (uključujući odobreni privremeni boravak, azil i supsidijarnu zaštitu). Članak 150 st. 1. novog zakona donosi jednu novinu, a to je institut dugotrajne vize (tzv. viza D) koja se izdaje državljaninu treće zemlje za jedan ili više ulazaka, a rok valjanosti ne može biti duži od 6 mjeseci. Dugotrajnom vizom odobrava se boravak na području Republike Hrvatske do 30 dana i to u slučajevima kada je državljaninu treće zemlje odobren privremeni boravak po osnovi rada, spajanja obitelji, studija, istraživanja, srednjoškolskog obrazovanja, humanitarnog razloga odnosno izdana dozvola za boravak i rad i ako mu je potrebna kratkotrajna viza za ulazak.

6. POSLJEDICE MIGRACIJA RADNE SNAGE U EU S OSVRTOM NA REPUBLIKU HRVATSKU

Prema Zakonu o hrvatskom državljanstvu stranac da bi stekao hrvatsko državljanstvo prirođenjem, uz podnošenje zahtjeva za primanje u hrvatsko državljanstvo, mora ispuniti određene pretpostavke:

- a) da je navršio 18 godina života;
- b) da ima otpust iz stranog državljanstva ili da podnese dokaz da će otpust dobiti ako bude primljen u hrvatsko državljanstvo;
- c) da živi u RH s prijavljenim boravkom 8 godina života neprekidno do podnošenja zahtjeva i ima odobren status stranca na stalnom boravku;
- d) da poznaje hrvatski jezik i latinično pismo, hrvatsku kulturu i društveno uređenje;
- e) da poštuje pravni poredak RH (čl. 8 NN, 102/19 Zakona o hrvatskom državljanstvu).

6.1. Primjer pozitivnog utjecaja ekonomskih imigracija u RH

Izmjene i dopune zakona o hrvatskom državljanstvu stavljaju hrvatske iseljenike u privilegiran položaj u vezi stjecanja državljanstva prirođenjem. Oni moraju samo dokazati svoje podrijetlo, a ne moraju ispuniti ostale, gore navedene, pretpostavke (otпуст iz stranog državljanstva, prijavljen boravak 8 godina neprekidno tj. da živi u RH, da poznaje hrvatski jezik, latinično pismo) (čl.11 NN 102/19). Zahvaljujući tim promjenama imamo porast broja potomaka hrvatskih iseljenika (prvenstveno iz Argentine) koje za, razliku od svojih predaka koji su napuštali domove zbog ekonomskih razloga i emigrirali u Južnu Ameriku, privlači hrvatsko tlo. Stjecanjem hrvatskog državljanstva automatski postaju državljani Europske Unije, a to sve, naravno, vodi konzumiranju određenih povlastica: izbor željenog fakulteta, veći izbor radnih mjesta, veća mogućnost osobnog razvoja, poznavanje jezika, a osobito ih privlači sigurnost i sloboda življenja (manje nasilja i kriminala) nego u njihovoj matičnoj zemlji. Hrvatska za njih predstavlja „obećanu zemlju“. Možemo zaključiti da ovaj gore izloženi slučaj gdje se potomci hrvatskih iseljenika vraćaju na tlo njihovih pradjedova ima pozitivan utjecaj kao posljedica imigracija.

Republika Hrvatska ima nepovoljan demografski trend, odnosno negativnu stopa prirodnog prirasta, što znači da je stopa mortaliteta veća od nataliteta. Sve to dovodi do negativnih posljedica na tržištu, općenito slabi društveno-ekonomski razvoj. Nadamo se da će ova mlada hrvatska dijaspora ostati na hrvatskom tlu i pronaći adekvatna radna mjesta, zasnovati obitelji, a ne emigrirati u druge europske zemlje kao većina građana Republike Hrvatske. S druge strane imamo Argentine (državljanji treće zemlje) kojima za ulazak na područje Republike Hrvatske nije potrebna viza, ulaze u statusu turista i mogu zatražiti dozvolu za boravak i rad za sezonski rad (do 90 dana ili do 6 mjeseci). U određenim sektorima (poljoprivreda, šumarstvo, ugostiteljstvo, turizam) nije potrebna provedba testa tržišta rada i mišljenje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje do 90 dana. Dozvola za boravak i rad za sezonski rad odobrit će se svakom radniku koji ima valjanu putnu ispravu za vrijeme važenja dozvole za boravak i rad, posjeduje valjan ugovor o radu, ima osiguran smještaj, nema zabranu ulaska u

Republiku Hrvatsku i ne predstavlja opasnost za javni poredak. Državljeni trećih zemalja kojima je izdana dozvola za boravak i rad za sezonski rad do 90 dana nisu dužni ishoditi dozvolu boravka, ona se izdaje u ograničenom roku trajanja, koliko traje privremeni boravak (kod sezonskog rada imamo izuzetak).

6.2. Negativne posljedice ekonomskih imigracija u RH

U prethodnom odlomku naveli smo slučaj gdje posljedice ekonomske imigracije imaju pozitivan utjecaj na društvo i gospodarstvo zemlje primateljice. Međutim, prilikom proučavanja i istraživanja posljedica ekonomske imigracija u Republici Hrvatskoj uočili smo i negativnu stranu ekonomske imigracije. Već smo ranije u radu naveli da migracijsku politiku možemo podijeliti na:

a) imigracijsku politiku kojom se regulira ulazak, boravak, zapošljavanje i deportacija imigranata i

b) integracijska politiku kojom se uređuje uključivanje imigranata u društvo primitka.

U Republici Hrvatskoj, kao u većini zemalja Europske Unije, imamo velik priljev imigranata iz zemalja u razvoju gdje postoje razlike u načinu življenja, kulturi, boji kože, vjerskoj orijentaciji, jeziku između imigranata i domicilnog stanovništva. Teško je uspostaviti socijalnu interakciju između imigranata i domicilnog stanovništva. Javlja se netrpeljivost, mržnja koja svoje korijenje može vući iz više društvenih čimbenika. Moramo se osvrnuti na rat i ratna razaranja, koja je Republika Hrvatska prošla u ne tako dalekoj prošlosti. Sigurno te ratne rane nisu u cijelosti zacijeljene, ostavile su traga na društvenom tkivu i sustav vrijednosti stanovništva još zasigurno prožimaju posljedice koje su plod zaoštrenih međuetničkih odnosa.

U Republici Hrvatskoj migracijska se politika temelji na načelima slobode kretanja, solidarnosti i humanosti. To su tri temeljna načela koja trebamo kontinuirano provoditi kako bi se suzbila diskriminacija imigranata u svakodnevnom životu, što podrazumijeva ravnopravan status u odnosu na hrvatske državljane s obzirom na uvjete na radnom mjestu, ali i ostalih socijalnih prava (primjeren smještaj, zdravstvena zaštita). U manjim lokalnim zajednicama jedan od razloga pokazivanja netrpeljivosti prema imigrantima je strah domicilnog stanovništva za osobnu egzistenciju, a i promjena demografske slike manje sredine.

U Republici Hrvatskoj imamo velik broj stranih radnika zaposlenih u sektoru turizma, znamo da slovimo kao jaka i eminentna turistička destinacija na Mediteranu, a u blizini smo i konkurentskih tržišta (Grčka, Italija, Crna Gora) gdje se borimo za svakog gosta i želimo da napusti našu zemlju kao zadovoljan gost. U Hrvatskoj se većina stranih radnika ne služi hrvatskim jezikom tj. jezikom zemlje primateljice i možda ne posjeduju adekvatnu stručnu spremu za određeno radno mjesto. Stoga Sindikat ugostiteljstva i turizma upućuje apel (Dubrovački vjesnik, 2023) da se domicilno stanovništvo zapošljava na ona mjesta koja su od presudnog značenja za turističku zajednicu. Navest ćemo javni istup vlasnika jednog obiteljskog hotela u Rapcu (Glas Istre, 2023), koji je odlučio ne otvoriti svoj obiteljski hotel ovu sezonu jer ne želi zapošljavati stranu radnu snagu, nije siguran u njihove kvalifikacije odnosno

stručnu osposobljenost, a ne želi narušiti ugled svog hotela i vrhunske kvalitete na koju su gosti navikli.

U Zagrebu (ožujak 2023. godine) imali smo slučaj javnog poticanja na mržnju i nasilje prema imigrantu (radnik Wolta) koji je bio izložen vrijeđanju na rasističkoj osnovi zbog tamne boje kože. Popraćen je povcima "Idi doma, ovo je naša zemlja Hrvatska. Ovo je Europa za bijele ljude, ne za crnce. Ej, niger, odi doma u Indiju." (Jutarnji list, 2023).

Smatramo da je dijalog jako bitan kako na globalnoj tako i na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini kako bi se na što bezbolniji način riješila razna pitanja vezana uz migracijsku politiku i svakodnevne izazove kojima su izložene sve zemlje svijeta. Cilj je da u konačnici imamo što bolje rezultate kojima bi se smanjila svakodnevna mržnja i netrpeljivost prema ljudima koji posjeduju drugu boju kože ili govore drugim jezikom.

Ustav Republike Hrvatske kao najveći pravni akt sadrži odredbe u kojima se izričito navodi da svatko u Republici hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili dugim osobinama. Svi su pred zakonom jednaki. (Ustav RH čl.14).

Nadalje, svi državljani Republike Hrvatske i stranci jednaki su pred sudovima i drugim državnim tijelima koji imaju javne ovlasti. (Ustav RH čl.26.) Stranac koji se zakonito nalaze na teritoriju Republike Hrvatske ne može biti protjeran ni izručen drugoj državi, osim kad se mora izvršiti odluka donesena u skladu s međunarodnim ugovorom i zakonom (Ustav RH čl.33). Možemo zaključiti da su strani državljani u području zaštite osobnih i političkih sloboda i prava uživaju jednaki status kao državljani Republike Hrvatske, što nam ukazuje da su temeljna prava migranata zajamčena kao ustavna kategorija.

Za sprječavanje diskriminacije, rasizma, ksenofobije nisu dovoljni samo zakonski okviri počevši od Ustava kao temeljnog pravnog akta, pravo Europske Unije, Međunarodne konvencije koje su na snazi u Republici Hrvatskoj, hrvatski zakonodavni (represivni) akti, već je potrebno i provoditi proaktivnu migracijsku politiku putem medija, javnog mijenja. Nitko ne smije ostati imun, prvenstveno mislimo na udruge poslodavaca čime bi se naglasila važnost poštivanja temeljnih ljudskih prava, pravo na ravnopravan tretman, pravo na različitosti. Nažalost mnogi radnici koji su stigli u Republiku Hrvatsku u potrazi za boljim uvjetima života nisu tretirani na radnom mjestu od strane poslodavaca kao domaći radnici. Sve više imamo primjera stranih radnika, pogotovo iz Nepala, koji su u Hrvatskoj izloženi težim radnim uvjetima glede posla kojeg obavljaju, probijaju zakonske rokove više od 48 sati rada tjedno, plaćanja smještaja i smještajnih kapacitete u kojima borave (primjerice deset radnika u maloj sobi bez prozora) i nikakvoj sigurnosnoj skrbi na radnom mjestu podsjeća na moderno ropstvo i nije primjereno 21. stoljeću. Spomenuli smo poslodavce, odnosno udruge poslodavaca koji su zasigurno bitna karika u cijelom sustavu koji se zalaže za što bezbolniju integraciju imigranata jer pojedine gospodarske grane (npr. graditeljstvo, turizam, ugostiteljstvo) ne mogu opstati bez strane radne snage.

7. ZAKLJUČAK

U radu smo se fokusirali na analizu migracija, prvenstveno ekonomske migracije. Riječ je o imigrantima koji napuštaju zemlju porijekla zbog vlastite egzistencije, boljih životnih uvjeta i na legalan način pokušavaju ući u zemlju primateljicu. Ekonomske imigracije su globalna pojava s kojima se Republika Hrvatska susrela nakon pristupanja Europskoj Uniji, pojava koja predstavlja ozbiljan izazov koji se u nekoliko zadnjih godina intenzivirao.

Jedno od temeljnih prava Europske Unije je sloboda kretanja ljudi i dobara, a Republika Hrvatska se kao i većina članica Europske Unije suočila s problemom pronalaženja odgovarajućeg profila radnika na domaćem tržištu rada zbog odljeva domaće radne snage u druge članice Europske Unije, starenja stanovništva i niskih plaća. Naveli smo ranije da su migracije cirkuliranja pojedinaca, grupa ljudi za boljim životnim uvjetima, tako da i Republika Hrvatska prepoznaje migracijska kretanja i sumira koristi. U Republiku Hrvatsku su najviše dolazili radni imigranti iz nama susjednih zemalja (npr. Bosne i Hercegovine, Srbije, Makedonije, Kosova) koji nisu imali jezične barijere, poznavali su kulturu, uključivali se bez problema u gospodarski, socijalni i društveni život.

U novije se vrijeme migracijska slika mijenja, pojavljuju se neke nove države podrijetla imigranata (npr. Nepal, Filipini, Indija), stvaraju se jezične barijere između migranata i domicilnog stanovništva, kulturološke, rasne i vjerske razlike, a uočava se nedostatak stručne kvalifikacije ili posjedovanje određene kvalifikacije koja nije poznata na tržištu rada zemlje primateljice.

Zbog ogromnog porasta ekonomskih imigracija Europska unija morala je započeti stvarati jedinstven i unificirani pravni okvir, s time da su nacionalna zakonodavstva država članica zadržala znatan dio ovlasti u upravljanu dobrovoljnim migracijama, prvenstveno mislimo na ekonomske imigracije. Europska je Unija nadležna za utvrđivanje uvjeta ulaska i boravka državljana trećih zemalja koji na teritoriju države članice legalno ulaze i na njemu zakonito borave. Države članice ipak zadržavaju svoje diskrecijsko pravo određivanja broja osoba iz trećih zemalja koji ulaze na njihov teritoriji kako bi se pokušale zaposliti. Tako u Republici Hrvatskoj na snazi imamo Zakon o strancima kojim se štite prava stranaca na legalnom boravku i radu u Republici Hrvatskoj. Važno je da poštuju pravni poredak Republike Hrvatske i svojim postupcima ne ugrožavaju nacionalnu sigurnost.

Svakodnevno se otvaraju pitanja uspješne integracije imigranata u hrvatsko društvo, odnosno da se imigrantima omogući pravo na zadržavanje vlastitog identiteta, pravo na ravnopravan položaj koji imaju državljani države primateljice i jednako konzumiranje osnovnih socijalnih prava, aktivno sudjelovanje u društvenim aspektima bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi. Sve zemlje primateljice bi trebale poštivati temeljna ljudska prava i vrijednosti demokratskog društva koja su u Republici Hrvatskoj zajamčena Ustavom, pravom EU, Međunarodnim konvencijama i hrvatskim zakonima. S druge strane i zemlje porijekla bi trebale surađivati i educirati svoje državljane tj. pružiti im osnovne informacije o zemlji u koju odlaze (gospodarska situacija, kultura, sastav stanovništva).

LITERATURA

- Bogue, D.J. (1959) Internal migration, u Hauser, P & D Duncan (ur.) *The Study of Population*. Chicago.
- Brettell, Caroline B. i Hollifield, James F. (ur.) (2008a). *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 2nd ed. London – New York: Routledge.
- Brochmann, G. and Hammar, T. (1999). *Mechanisms of Immigration Control: A Comparative Analysis of European Regulation Policies*. Oxford: Oxford International Publishers
- Clarke, J. (1972) *Population Geography*. Oxford.
- Eisenstadt, S. N. (1954) *The Absorption of Immigrants*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Fairchild, Pratt Henry (ur.) 1976 *Dictionary of Sociology*. Totowa, New Jersey: Littlefield, Adams & Co.
- Geddes, Andrew (2003). *The Politics of Migration and Immigration in Europe*. London: Sage
- Hoffmann-Novotny, Hans-Joachim (1970) *Migration, ein Beitrag zu einer soziologischen Erklärung*. Stuttgart: Ferdinand Enke Verlag.
- Lavenex, Sandra, Wallace, William. 2005. Justice and Home Affairs. U: Wallace, Helen, Wallace, William, Pollack, Mark A. (ur.). *Policy-Making in the European Union*. New York: Oxford University Press, str. 457-480
- Lee, Everett, S. (1969) A Theory of Migration, u J.A. Jackson (ur.) *Migration*. Cambridge: University Press.
- Massey, D. S., J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino, and J. E. Taylor (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19 (3), str. 431–466.
- Mesić, M. (2002) *Međunarodne migracije. Tokovi i teorije*. Kataloški broj: 044145. Nakladnik: Zavod za sociologiju. Filozofski fakultet u Zagrebu.
- Mesić, M. (2014), Međunarodne migracije - teorijski pristupi. U: *Migracije i razvoj Hrvatske: Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*. Puljiz, V., Tica, J. i Vidović, D. (ur.). Zagreb: Hrvatska gospodarska komora, str. 157-174.
- Mežnarić, S. (1991) *Osvajanje prostora - prekrivanje vremena : migracije umjesto razvoja*, Zagreb: Sociološko društvo
- Nejašmić, I. (1991): Emigration from Croatia - a quantitative approach to century long process. In: *Geopolitical and demographical issues of Croatia*, *Geographical Papers* 8, p. 61-82, Department of Geography, University of Zagreb, 1991.

Niemann, Arne. 2012. The Dynamics of EU Migration Policy: from Maastricht to Lisbon. U: Richardson, Jeremy. (ur.). *Constructing a Policy-Making State? Policy Dynamics in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, str. 1-44.

Noll, Gregor, Vedsted-Hansen, Jens. 1999. Non-Communitarians: Refugee and Asylum Policies. U: Alston, Philip. (ur.). *The EU and Human Rights*. New York: Oxford University Press, str. 359-410.

Portes, A., and J. Walton. 1981. *Labor, Class, and the International System*. New York: Academic Press

Sassen, S. 1988. *The Mobility of Labor and Capital: A Study in International Investment and Labor Flow*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sinha. V. i M. Atallah (1987) *Migration, An Interdisciplinary Approach*. Delhi: Seema Publications.

Sjaastad, Larry A. 1962. "The costs and returns of human migration." *Journal of Political Economy* 70S: 80-93.

Skupnjak Kapić, S., 2014. Migracije radne snage – globalni i europski trendovi s osvrtom na Hrvatsku. U: *Migracije i razvoj Hrvatske: Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*. Puljiz, V., Tica, J. i Vidović, D. (ur.). Zagreb: Hrvatska gospodarska komora. str. 217-249.

Stalker, P. (2000) *Workers without Frontiers, The Impact of Globalization on International Migration*. Lynne Reinner Publisher, Inc.

UNHCR (2010) *Universal Periodic Review: The Republic of Croatia*

Preuzeto 04. 05. 2023. <https://www.refworld.org/country,,UNHCR,,HRV,,4bcd79502,0.html>

Vilà Costa, Blanca. 1999. The Quest for a Consistent Set of Rules Governing the Status of Non-Community Nationals. U: Alston, Philip. (ur.). *The EU and Human Rights*. New York: Oxford University Press, str. 411-446.

Wagner, M. (1989) *Räumliche Mobilität im Lebenslauf*, Stuttgart: Erike

Wallerstein, I. 1974. *The Modern World System, Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press.

Župarić-Iljić, D., i Bara, M. (2014). Unutrašnje i vanjske migracije u Hrvatskoj: povijesni i suvremeni kontekst. U: V. Puljiz, J. Tica i D. Vidović (ur.), *Migracije i razvoj Hrvatske. Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju* (str. 197-213). Zagreb, Hrvatska gospodarska komora

POPIS PRAVNIH IZVORA

DIREKTIVA VIJEĆA 2009/50/EZ od 25. svibnja 2009. o uvjetima za ulazak i boravak državljana trećih zemalja radi visokokvalificiranog zapošljavanja. Preuzeto 15. 05. 2023. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0050&from=DE>

DIREKTIVA VIJEĆA 2003/86/EZ od 22. rujna 2003. o pravu na spajanje obitelji. Preuzeto 15. 05. 2023. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32003L0086>

DIREKTIVA O PLAVOJ KARTI. Plava karta EU-a – ulazak i boravak visokokvalificiranih radnika (do 2023.). Preuzeto 15. 05. 2023. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/LSU/?uri=celex:32009L0050>

DIREKTIVA 2011/98/EU EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 13. prosinca 2011. Preuzeto 12. 05. 2023. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0098&from=PL>

Mrežna stranica Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, preuzeto 1.6.2023. <https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/otvoreni-podaci/287522>

Schengenski sporazum i konvencija, preuzeto 17. 06. 2023. <https://eur-lex.europa.eu/HR/legal-content/glossary/schengen-agreement-and-convention.html>

Službeni list Europske unije, 2007, 16/Sv. 3, preuzeto 11. 07. 2023. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R0862&qid=1692873614324>

Ugovor o funkcioniranju Europske unije. Preuzeto: 16. 05. 2023. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0011.01/DOC_3&format=PDF

Ustav Republike Hrvatske, preuzeto 11. 07. 2023. <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>

Zakon o državljanstvu. Preuzeto 16. 05. 2023. <https://www.zakon.hr/z/446/Zakon-o-hrvatskom-dr%C5%BEavljanstvu>

Zakon o radu. Preuzeto 16. 05. 2023. <https://www.zakon.hr/z/307/Zakon-o-radu>

Zakon o strancima. Preuzeto 16. 05. 2023. <https://www.zakon.hr/z/142/Zakon-o-strancima>

POPIS MEDIJSKIH IZVORA

Dubrovački vjesnik, svibanj 2023.

<https://dubrovacki.slobodnadalmacija.hr/dubrovnik/vijesti/turizam-i-gospodarstvo/na-svaka-cetiri-hotelska-kreveta-u-dubrovniku-radi-jedan-stranac-1286003>

Jutarnji list, ožujak 2023. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/rasist-koji-je-prijetio-indijcu-u-centru-zagreba-skriva-se-od-policije-oni-brzo-otkrili-njegov-identitet-15314993>

Jutarnji list, svibanj 2023. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/na-tisuce-argentinaca-prijavljuje-se-za-rad-u-hrvatskoj-otkrili-su-sto-ih-privlaci-a-cak-im-je-i-drzava-izasla-u-susret-15334494>

Glas Istre, kolovoz 2023. <https://www.glasistre.hr/istra/2023/08/14/nisam-nasao-kvalitetne-radnike-pa-nisam-otvorio-restoran-necu-srozavati-svoj-tesko-steceni-ugled-878933>